

Het MAB vóór 50 jaar

April, mei en juni 1951

Prof. Dr. M.A. van Hoepen

GESCHIEDENIS

Het aprilnummer opent met de 'Nota van de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer van de Staten-Generaal van 22 Maart 1951 betreffende de fiscale winstbepaling'. Het betreft de invoering van een lifo-stelsel (zonder mancoreserve) voor voorraden, zo mogelijk per 1 januari 1950.

Prof. Dr. J.L. Mey levert 'Enkele samenvattende beschouwingen over de leer van de marginale calculatie' (ondanks de beperking tot 'enkele beschouwingen' een redelijk omvangrijke bijdrage). 'Het marginale beginsel (moet) voor de analyse der gedragingen van de bedrijfshuishoudingen ... van weinig of geen betekenis worden geacht', zoals volgens J.L. Mey door Limperg in zijn afscheidsrede (november 1950) 'uitvoerig is aangetoond'. Limperg 'heeft ... echter niet bereikt de sociaal-economen'. J.L. Mey tracht hen nu 'te overtuigen van de onjuistheid hunner op dit beginsel gebaseerde analyse'. De marginale calculatie blijkt volgens de auteur ook in de sociale economie 'vrijwel waardeloos ... overbodig ... en onbruikbaar'. Of het de 'sociaal-economen' overtuigd heeft?

Drs. Sj. Muller bespreekt 'Het nut van tijdstudies'. Tijdstudies zijn zijns inziens te eenzijdig gekoppeld aan premieloonssystemen. 'Ook in omstandigheden waaronder het doen werken in premie op bezwaren stuit (kunnen) tijdstudies echter niet gemist worden' volgens de auteur. Tijdstudies (zijn) ook dan onontbeerlijk ... voor planning,calculatie, ... werkmethodeverbetering, bepaling van de arbeidsinzet ... en ... controle op de arbeidsprestaties en op de loonkosten'.

Prof. Dr. M. van Hoepen RA is hoogleraar bedrijfs-huishoudkunde en accountancy EUR, vennoot (door middel van beroepsvennootschap) van Deloitte & Touche Accountants, lid Raad voor de Jaarverslaggeving en Raad Ondernemingskamer Gerechtshof Amsterdam.

Drs. W.J. van de Woestijne bespreekt elders in het aprilnummer 'De bedrijfseconomische betekenis van de reclame' (de dissertatie?) van Drs. H.J.A. Hermens. Er is volgens Van de Woestijne sprake van een 'zeer waardevolle aanvulling van de vrij schaarse economische literatuur op dit gebied ...'. Van de Woestijne wijdt onder de titel: 'Enkele opmerkingen over de reclame als element van de kostprijs' ook in artikelvorm aandacht aan deze studie, om 'boekbeoordeling en discussie te scheiden ...'. Naar journalistiek gebruik kan op een boekbespreking niet gereageerd worden en dus is het plaatsen van een polemische opmerking in een boekbespreking het toebrengen van een stoot die niet gepareerd kan worden'. De polemische opmerking blijkt betrekking te hebben op de mening van Hermens dat 'het opnemen van kosten van introductiereclame ... als 'goodwill' op de balans met de bedoeling ze geleidelijk af te schrijven niet verdedigbaar is'. 'Hoewel (Van de Woestijne) praktisch een dergelijke voorzichtige politiek ... wel gewenst (acht), komt het (hem) toch voor dat theoretisch een andere opvatting zeer goed te verdedigen is ...'. Principieel kunnen (zijns inziens) zulke kosten ... (als rationeel bij de ruil gebracht offer) worden geactiveerd'. Het formuleren van een actiedefinitie en het onderkennen van verwerkingscriteria voor activa zou nog bijna veertig jaar op zich laten wachten (Stramien).

In het maartnummer maakte Th.M. van Erp 'Enkele opmerkingen over de organisatie van de administratie in grote ondernemingen'. Kort na inzending nam de auteur 'kennis van een tweetal Amerikaanse publicaties over vrijwel hetzelfde onderwerp'. Het betreft de beschrijving van de organisatie van de administratie bij 'Ford Motor Company' en bij de 'Carnegie Illinois Steel Corporation'. Bij Ford wordt de decentralisatie van de administratie beschreven, waarbij tussen de 'lagen van administratieve functionarissen ...

uitsluitend een functionele band bestaat'. Opvallend is voorts, dat voor interne verrekens- prijzen niet marktprijzen worden gebruikt (de 'technische vooruitgang' komt daarin onvoldoende tot uitdrukking), maar prijzen 'welke op basis van onderhandelingen ... zijn vastgesteld'. Bij de tweede onderneming valt de snelheid van de interne berichtgeving op: de maandelijkse winst- en verliesrekening wordt 'op de 3de werkdag van de maand ... opgeleverd'.

N.C. Looijaard schrijft over: 'De apostel Paulus en marktprognose'. Dr. J. van Rees had in de bespreking van het boek van Dr. P.J. Verdoorn, Grondslagen en Techniek van de Marktanalyse (februari 1951) de apostel Paulus geciteerd uit 1 Korinthe 14, waar deze spreekt over de gave der profetie. Looijaard had zich er aan gestoord dat hier 'profeteren' in de zin van 'voorspellen' werd gebruikt, waar Paulus met de gave der profetie bepaald wat anders bedoelde. Er worden in ons Maandblad plots heel andere werken dan de tot dan toe gebruikelijke geciteerd. Van Rees besluit het Naschrift met zijn mening 'dat het resultaat van de profetie (steeds) toch zal zijn: stichting, vermaning en vertroosting' (1 Korinthe 14:3).

In deze kroniek betreffende het eerste kwartaal 1951 (april 2001) gaf ik al aan dat de heren C.J. Wesselijs en G.K.H. Hinnen elkaar bestookten met citaten uit de MvT bij de Wet Belastingherziening 1950 en uit de Handelingen van de Tweede Kamer tijdens de openbare behandeling van dit wetsontwerp. In het aprilnummer wordt de citatenkanonnade aangevuld met citaten van 'gezaghebbende schrijvers op fiscaal gebied' (P.J.A. Adriani en M.A. Wisselink). Hinnen 'profeteert' dat de fiscale toepassing van de vervangingswaardeleer niet aan de orde komt, 'het zal er wel op neerkomen, dat de voorraad, die aan het eind van het jaar aanwezig is, mag worden gewaardeerd met het laagste tarief (het zogenoemde lifo-systeem)'.

Het aprilnummer wordt besloten met de aankondiging van het '9de Congres voor Wetenschappelijke Bedrijfsorganisatie' (5-12 juli te Brussel, de te behandelen onderwerpen worden in het mei-nummer vermeld) en drie boekbesprekingen. De eerste bespreking noemde ik al (Van de Woestijne over Hermens). De tweede is de bespreking door Prof. Dr. T.T. ten Have van de openbare les van F.J.P. van Dooren (Tilburg, 25 mei 1950): 'De persoonlijkheid als uitgangspunt van de psychologie toegepast in het bedrijf' ('veel waardering ... ondanks veel critische vraagtekens bij de tekst'). Als derde bespreekt Prof. dr. A. Mey de oratie van Dr. S. Kleerekoper (Amsterdam, 9 mei 1949):

'Eenige beschouwingen over het verband tussen de economische theorie en de productieverhoudingen in het bijzonder met betrekking tot de economie van de K'voetsoth'. De K'voetsoth is 'naar Kleerekoper's definitie ... de 'integrale coöperatie', welke van eerste bewerking af tot aan de consumptie toe op samenwerking – zonder private eigendom of loondienst – berust'. Kleerekoper meent dat de thans gevolgde methode, waarbij in de maandelijkse afrekening met de T'noerah (de verkoopcoöperatie) het arbeidsinkomen als restgrootte wordt behandeld, onjuist is. Ondanks dat zulks als verraad 'aan zionisme en socialisme wordt beschouwd', meent Kleerekoper, dat in de kostprijsberekening moet worden meegenomen 'de voeding van de arbeider ... vermeerderd met een bedrag voor algemeen erkende culturele behoeften, ... alsmede (afzonderlijk) de opvoeding en voeding van de jeugd – van de toekomstige arbeiders'. A. Mey 'besluit met de wens, dat Kleerekoper's denkbeelden door de Israëli mogen worden begrepen, verstaan en toegepast en met de opwekking aan de abonnee's om zelf de rede te lezen'.

De heer J. Notebaart, lid N.I.v.A., schrijft: 'Het zou door mij zeer op prijs worden gesteld indien U het volgende 'moeilijke geval' in de vragenrubriek zou willen behandelen'. Het gaat om de benoeming van de accountant; deze kon volgens het toen geldende Wetboek van Koophandel worden benoemd door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (art. 42 a WvK) of, wanneer zulks niet reeds was geschied door de AvA, door de Commissarissen (art. 51 b WvK). De vragen zijn (verkort) de volgende:

- 1a Kunnen de aandeelhouders er bezwaar tegen maken dat de door hen benoemde accountant uitvoeriger aan commissarissen rapporteert dan aan hen?
- 1b Hebben de aandeelhouders het recht het voor commissarissen bedoelde rapport op te eisen?
- 2 Wanneer deze vragen bevestigend moeten worden beantwoord, hoe kan dan voorkomen worden dat de voor commissarissen bestemde details automatisch ter kennis van de aandeelhouders komen?
- 3 Komt de accountant in strijd met zijn beroepsmoraal indien hij aan commissarissen meer informatie verstrekt dan aan zijn opdrachtgever (de AvA)?

Prof. Dr. Th. Limperg Jr. en Prof. Mr. J. Valkhoff staan borg voor een uitgebreide en gecombineerde beantwoording. Beide hooggeleerden zijn zeer eensluidend in hun oordeel. Kort weergegeven:

- 1a Nee, dit rapport dient vertrouwelijk te blijven.
- 1b Nee, het doet er daarbij ook niet toe wie de accountant benoemt.

- 2 Als 1a en 1b met ja beantwoord zouden zijn, zou het enig overblijvende middel de mondelinge mededeling aan commissarissen zijn.
- 3 Integendeel, vaktechnisch en moreel is de accountant daartoe gehouden.

Onder de titel: 'Sociaal-economische prijstheorie en afzetpolitiek' levert ook Drs. F. Graafstal een bijdrage over de 'marginale kostenbeschouwing'. 'Ofschoon (de Redactie) inmiddels niet alleen ... het afscheidscollege van Prof. Limperg (november 1950) maar ook een 'samenvattende beschouwing' van Prof. J.L. Mey over hetzelfde onderwerp plaatste (april 1951), gaat (de Redactie) alsnog over tot plaatsing van (dit) opstel, omdat (het) ... geschreven werd vóór het afscheidscollege en ... (omdat) het een aantal ... facetten belicht, die in de voorafgegangene publicaties niet of slechts terloops zijn besproken' (voetnoot van de Redactie bij dit artikel). Het nieuwe lijkt vooral betrekking te hebben op Graafstals bespreking van de marginale calculatie bij oligopolistische concurrentie. De conclusie is onveranderd: 'de marginale kostenbeschouwing biedt ... geen houvast voor de prijspolitiek; daarentegen (vormt) de integrale calculatie de rationele basis ... voor de afzetpolitiek van de bedrijfshuishouding'.

F. van Amerongen maakt: 'Enige opmerkingen over de controle van de resultaten volgens Montgomery's Auditing (7de druk 1949)'. De auteur concludeert 'dat de afstand tussen de Amerikaanse controle-opvattingen (steunen op de interne controle) en de Nederlandse (de 'klassieke' leer van de volkomen controle) ... nog aanmerkelijk genoemd moet worden ... de Amerikaanse controletechnieken (moeten) nog op vele punten een aanvulling en een wijziging ondergaan'.

Mr. L.J. Schiethart schrijft over 'Een nieuwe regeling van het pachtwezen in zicht'. De Pachtwet van 1937 was reeds in 1941 door de bezetter vervangen door het Pachtbesluit. Een toetsing van het Pachtbesluit 'door parlementaire behandeling wordt ... zeer gemist'. Door de Pachtwet-Commissie is een voorontwerp van een nieuwe Pachtwet tot stand gebracht, dat door de auteur uitgebreid wordt besproken. Als noviteiten worden genoemd de door de Grondkamer te initiëren *pachtruil* ('een gebruiksverkaveling, in tegenstelling met de ruilverkaveling, welke een eigendomsverkaveling is') en de mogelijkheid voor 'bepaalde bloed- of aanverwanten ... of eventuele medepachters ... bij de Grondkamer een verzoek tot 'in de plaatsstelling' te doen bij ... ziekte, ouderdom, invaliditeit ... of overlijden van de pachter'.

Ten slotte bespreekt Prof. G. Goudswaard de eerste druk van het later zo bekend geworden 'Bedrijfsstatistiek' van Drs. P. de Wolff. 'De statistische literatuur... heeft ... een belangrijke aanwinst gekregen. In één opzicht onderscheidt het werk zich helaas niet van vele andere boeken die thans aan de markt komen, namelijk dat de prijs vrij hoog is' (MAvH: afhankelijk van de uitvoering *f* 14,75 of *f* 16,25).

'Over... het belangrijke onderwerp ... van de bepaling van de belastbare winst ... kwamen bijdragen ... van gezaghebbende schrijvers uit verschillende sectoren van de wetenschap vrijwel gelijktijdig binnen ...; een gereede aanleiding ... om de Redactie tot de samenstelling van een min of meer 'speciaal' nummer te doen besluiten'. Het betreft drie bijdragen in het juninummer.

De bijdrage van Prof. Dr. P.J.A. Adriani: 'Ontwikkeling en toekomst der fiscale winstbepaling' vindt haar aanleiding voornamelijk in de Wet Belastingherziening 1950. Adriani constateert een 'steeds verder uit elkaar gaan van de opvatting ... omtrent commerciële en fiscale winstbepaling'. De commerciële winstbepaling ontwikkelde zich van 'het gunstig verschil tussen de opbrengst en de offers' naar de opvatting dat 'van winst slechts ... sprake kan zijn, wanneer de productieve kracht van de onderneming onaangetast wordt gelaten'. De fiscale winstbepaling ontwikkelde zich van de gedachte dat slechts belast kunnen worden 'de uitdelingen van winst (dividend- en tantiëmebelasting) of de winst ... die door de bedrijfsuitoefening is veroorzaakt ... (en niet bijvoorbeeld door prijsfluctuaties) ... naar de gedachte dat ... winst is het bedrag van de gezamenlijke voordelen die, onder welke naam en welke vorm ook, worden verkregen uit bedrijf...' Adriani vraagt zich af: 'welke mogelijkheden de wet van 1950 biedt?' Het antwoord luidt: 'Vrijheid!... Ondernemingen zijn vrij in de keuze, mits ... binnen de door de wet gestelde grenzen ... en niet gebonden door de Nota van de Minister' (MAvH: lifostelsel zonder macroreserve – zie begin van deze bijdrage). Als mogelijkheden komen volgens hem in aanmerking:

- a. De theorie van de ijzeren voorraad ...
- b. Het vervangingskoopstelsel ...
- c. De leer van de vervangingswaarde (behoudens voor afschrijvingen)...
- d. Het lifo systeem...

Adriani beveelt ten slotte aan 'de talloze vragen, die hier liggen, met grote voorzichtigheid voor de Hoge Raad (te) brengen ... Vermijd procedures over listige vondsten, hoe scherpzinnig ze op zichzelf misschien mogen zijn... Het gaat hier niet

over het individuele belang doch om een landsbelang, dat eist, dat het productie-apparaat ongeschonden wordt gelaten...'

De bijdrage van Prof. dr. J.L. Mey over de 'Fiscale winstbepaling' vindt haar aanleiding in de aan het begin van deze kroniek aangehaalde 'Nota inzake de Fiscale Winstbepaling van 22 maart j.l.' Anno 1951 is volgens J.L. Mey 'de theorie van de vervangingswaarde ... tot een vrijwel algemeen geaccepteerde grondslag voor de waardering in de bedrijfshuishouding geworden'. Hij vreest echter, dat het in bedoelde 'Nota' toegelaten stelsel daaraan afbreuk zal doen. Want 'de zegepraal van de ... theorie der vervangingswaarde is niet ... verkregen door verheldering van de inzichten (der) tegenstanders, maar door de wens naar een uitwijkmogelijkheid voor de druk der huidige fiscale bepalingen ... Persoonlijk ziet (hij) althans met bezorgdheid de tijd tegemoet, dat de huidige schare van convertieten de waarheid weer de rug zal toekeren en in haar oude ketterijen terugval-len'. De 'winstbepaling volgens het stelsel der nota' kan geen enkele genade vinden in zijn ogen; 'de bepaling van de bedrijfseconomisch juiste winst is wel mogelijk, maar de contrôle van de fiscus daarop zal veelal vrij moeilijk uitvoerbaar zijn, hoewel daarvoor, wat de voorraden in engere zin betreft, onder bepaalde omstandigheden het ijzeren-voorraadstelsel een niet geheel verwerpelijke benadering vormt ...'

In de derde 'fiscale' bijdrage: 'Variant op een populaire methode van afschrijven' van Tj. S. Visser, doet deze het voorstel om bij 'het afschrijven met een vast percentage van de boekwaarde, (waarvoor) fiscaal alle hekken van de dam zijn ... aan de jaarlijkse afschrijving een, relatief gering, vast bestanddeel toe te voegen, ... waardoor het systeem ook toepasbaar is bij negatieve of nul-residu-waarde ... en het euvel van de belachelijk kleine laatste afschrijvingen wordt verminderd'.

In de rubriek 'Uit het buitenland' schrijft Drs. L.J.M. Roozen over:

'Amerika:	De accountant en de oorlogseconomie ...
Engeland:	Tuchtrechtspraak ...
Duitsland:	De controle van de winstrekening...
	De vorm van de verklaring'

en D.P. Porrey over: 'Het accountantsberoep in Canada'.

Opvallend zijn de mogelijkheid van royement (!) indien een 'chartered accountant... de opdracht ... tot contrôle van een vennootschap (aanvaardt), zonder voorafgaand overleg met de vroegere

accountants' en de 'rechterlijke veroordeling van een accountant, die per telefoon een onjuiste verklaring had verstrekt.' Interessant zijn ook de vergelijkingen die Porrey geeft van het aantal als openbaar accountant werkzame personen per hoofd van de bevolking (Engeland 50, Canada 25 en Nederland 8 per 100.000 inwoners).

Niet alleen onder accountants bestaan rivaliserende verenigingen; ook onder 'sociaal-economen': de 'Vereniging voor de Staathuishoudkunde' en de 'Contactcommissie van Academisch gevormde Economen' (de voorganger van deze laatste: het 'Nederlands Economisch Genootschap' werd tijdens de bezetting ontbonden). 'Beide groeperingen hebben thans voor wat het onderhouden van het internationale contact in de Association Internationale des Sciences Economiques betreft, besloten samen te werken' (ieder vaardigt één lid af).

In het 'Repertorium van tijdschriftliteratuur op het gebied van accountancy en bedrijfshuishoudkunde' valt in het tweede kwartaal van 1951 op de uitgebreide aandacht die ook in andere tijdschriften dan ons Maandblad aan de 'Nota van de Minister van Financiën van 22 maart 1951' wordt besteed (onder meer Drs. R. Burgert in Economisch Statistische Berichten en Prof. B. Pruyt in De Naamlooze Vennootschap).